

УДК 341.171

<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2025-2-18-390-396><https://orcid.org/0009-0009-7697-2950>**Шевчук Олександр Олександрович**

кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

<https://orcid.org/0000-0002-9006-2592>**Олексюк Лілія Віталіївна**

голова Всеукраїнської асоціації «Інформаційна безпека та інформаційні технології», член Української сторони Платформи громадянського суспільства Україна – ЄС, кандидат наук з державного управління, позаштатний консультант Комітету ВРУ з питань національної безпеки, оборони та розвідки

ПІДВИЩЕННЯ ОБІЗНАНОСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ, ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

Анотація. Стаття присвячена питанню підвищення обізнаності громадськості, представників органів державної влади та бізнесу щодо загальних аспектів обробки та захисту персональних даних в Україні. Методологічна основа дослідження базується переважно на загальнонаукових і спеціально-юридичних методах, підходах, принципах дослідження. Зокрема, використано діалектичний, феноменологічний, аксіологічний, порівняльно-правовий, формально-логічний, формально-юридичний, модельний, прогностичний та інші методи.

За результатами дослідження визначено основні механізми підвищення поінформованості суспільства з питань захисту персональних даних, визначено перспективи майбутнього розвитку цього напрямку. Обґрунтовано, що кампанії з інформування про захист персональних даних – це інструмент, завдяки якому наглядові органи в сфері захисту персональних даних мають можливість за допомогою семінарів, тренінгів, лекцій, настанов та інших матеріалів не лише сприяти підвищенню обізнаності у сфері захисту персональних даних, але й сприяти ефективній імплементації положень законодавства у сфері захисту персональних даних на практиці.

Наглядові органи з питань захисту персональних даних держав-членів ЄС організують кампанії з інформування про захист персональних даних у різні способи: проведення семінарів/вебінарів; консультування контролерів і операторів даних щодо положень Регламенту 2016/679; освітні відео; кампанії у медіа, на вебсайтах, у соціальних мережах та форматі цільових семінарів; щомісячні інформаційні бюлетені, присвячені захисту персональних даних; інформаційні дні і наукові конференції на цю тему; гарячі телефонні лінії для контролерів і операторів даних, суб'єктів даних й інших органів влади; пам'ятки про захист персональних даних і рекламу. Кампанії з інформування про захист персональних даних мають будуватися з урахуванням загальної мети підвищення обізнаності у цій сфері суб'єктів даних і контролерів та/або операторів даних. Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Міністерство цифрової трансформації України, Офіс Ради Європи в Україні, EU4DigitalUA (FIIAPP), GIZ започаткували успішні ініціативи з підвищення обізнаності громадськості, представників органів державної влади та бізнесу із захисту персональних даних. З урахуванням важливості сфери захисту персональних даних для інтеграції України в Єдиний Цифровий Ринок ЄС і вступу нашої держави в ЄС кампанія з підвищення обізнаності в сфері захисту персональних даних в майбутньому буде тільки розширюватись.

Підкреслено, що тільки системний характер навчання майбутніх спеціалістів в галузі захисту персональних даних сприятиме побудові в Україні цілісної системи захисту персональних даних на рівні найкращих стандартів і практик держав-членів ЄС. При чому зробити це, як на рівні прийняття оновленого законодавства, так і на рівні імплементації цих стандартів у життя і підвищення рівня обізнаності громадян, представників органів державної влади і бізнесу у галузі захисту персональних даних.

Ключові слова: Європейський Союз, Україна, цифровий ринок Європейського Союзу, захист персональних даних, право на приватності, права людини, підвищення обізнаності, GDPR, Модернізована Конвенція 108.

Annotation. The article is devoted to the issue of increasing the awareness of the public, representatives of state authorities and business on the general aspects of the processing and protection of personal data in Ukraine. The methodological basis of the study is based mainly on general scientific and special legal methods, approaches, and principles of research. In particular, dialectical, phenomenological, axiological, comparative legal, formal-logical, formal-legal, model, prognostic and other methods were used.

According to the results of the study, the main mechanisms for increasing public awareness on the issues of personal data protection were identified, and the prospects for the future development of this direction were determined. It is argued that data protection awareness campaigns are a tool through which data protection supervisory authorities have the opportunity, through seminars, trainings, lectures, guidelines and other materials, not only to help raise awareness in the field of data protection, but also to facilitate the effective implementation of the provisions of the legislation on data protection in practice.

Data protection supervisory authorities of the EU Member States organize data protection awareness campaigns in various ways: conducting seminars/webinars; advising data controllers and data processors on the provisions of Regulation 2016/679; educational videos; campaigns in the media, on websites, on social networks and in the format of targeted seminars; monthly newsletters dedicated to data protection; information days and scientific conferences on this topic; hotlines for data controllers and processors, data subjects and other authorities; memos on personal data protection and advertising. Personal data protection awareness campaigns should be built taking into account the general goal of raising awareness in this area of data subjects and data controllers and/or operators. The Secretariat of the Verkhovna Rada of Ukraine Commissioner for Human Rights, the Ministry of Digital Transformation of Ukraine, the Council of Europe Office in Ukraine, EU4DigitalUA (FIIAPP), GIZ have launched successful initiatives to raise awareness of the public, representatives of state authorities and businesses on personal data protection. Given the importance of the personal data protection area for Ukraine's integration into the EU Single Digital Market and our country's accession to the EU, the personal data protection awareness campaign will only expand in the future. It is emphasized that only the systematic nature of training future specialists in the field of personal data protection will contribute to building a holistic personal data protection system in Ukraine at the level of the best standards and practices of the EU Member States. This should be done both at the level of adopting updated legislation and at the level of implementing these standards in life and raising the level of awareness of citizens, representatives of state authorities and businesses in the field of personal data protection.

Key words: EU, Ukraine, EU Digital Single Market, data protection, privacy, human rights, data protection awareness campaign, GDPR, Council of Europe Convention 108+.

Постановка проблеми. Шлях до інтеграції України в Єдиний Цифровий Ринок ЄС лежить через гармонізацію національного законодавства у відповідності до стандартів ЄС (Регламент 2016/679 ЄС (GDPR) і Ради Європи (Конвенція 108+) в сфері захисту персональних даних.

Згідно з проектом Закону України «Про захист персональних даних» № 8153 [11], як і ст. 37 GDPR [12], в усіх органах державної влади, а також там, де головною складовою діяльності контролера або оператора даних є «регулярний і систематичний моніторинг

суб'єктів даних у великих масштабах» або коли організація здійснює обробку у великих масштабах «спеціальних категорій персональних даних» (чутливі персональні дані) повинна призначатися відповідальна особа з питань захисту персональних даних.

Таким чином, після прийняття оновленого законодавства в сфері захисту персональних даних, в нашій державі постає важливе питання, де знайти як мінімум 500 спеціалістів у сфері захисту персональних даних, які можуть обійняти посаду відповідальної особи з питань захисту персональних даних у суб'єктах владних повноважень. При чому вже зараз на українському ринку праці стрімко росте попит на спеціалістів у захисті персональних даних, або у галузі приватності як більш розповсюджена назва у ЄС, і з кожним днем з'являються нові вакансії в українських компаніях, оскільки GDPR має екстериторіальну дію і вже розповсюджується на українські компанії за певних умов, особливо якщо ці компанії є частиною європейських консорціумів або об'єднань.

Тому наразі в Україні необхідно вже зараз, не очікуючи ухвалення проекту №8153, проводити навчання та готувати спеціалістів, які будуть займати посади відповідальних осіб з питань захисту персональних даних (Data Protection Officer (DPO)), як в органах державної влади, так і в українських компаніях. Наразі цими питаннями опікуються з боку держави - Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Міністерство цифрової трансформації України, з сприяння міжнародних партнерів та проєктів - Офіс Ради Європи в Україні, EU4DigitalUA (FIIAPP), GIZ та інші організації. Наступним кроком має стати підготовка вищими навчальними закладами фахівців за спеціальністю в галузі приватності на рівні бакалаврських та магістерських програм, як наразі це працює в державах-членах ЄС, що є особливо важливим в контексті наших євроінтеграційних прагнень щодо вступу України в ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою для цієї статті є наукові розробки вітчизняних та зарубіжних учених. З поміж робіт вітчизняних науковців, які досліджували питання підвищення обізнаності в сфері захисту персональних даних в Європейському Союзі та Україні слід виділити праці таких учених: О. Шпакович, Ю. Деркаченко, М. Бем, І. Городиський, Н. Камінська, В. Венгер, О. Заярний й ін.

Серед зарубіжних учених, які акцентують свою увагу на питаннях підвищення обізнаності в сфері захисту персональних даних слід згадати таких дослідників, як: Д. Шинкунене, С. Уорен, Л. Брендіс, Т. Хікман, Д. Габель, А. Масрс, Д. Футтер, Р. Хеймес та інші.

Метою цієї статті є дослідження досвіду Європейського Союзу та України у питаннях підвищення обізнаності громадян та юридичних осіб в сфері захисту персональних даних.

Виклад основного матеріалу

Наглядові органи із питань захисту персональних даних держав-членів ЄС систематично проводять просвітницькі заходи у рамках власної участі у кампаніях з підвищення обізнаності юридичних осіб, які обробляють персональні дані, тобто контролерів і операторів даних та громадськості.

Відповідно до пункту 1 статті 57 GDPR, обов'язки наглядових органів з питань захисту персональних даних щодо інформування громадськості можна поділити на дві групи. Перша включає обов'язки наглядових органів з питань захисту персональних даних щодо підвищення рівня обізнаності і розуміння ризиків, правил, гарантій захисту і прав у зв'язку з обробкою персональних даних. Друга група обов'язків наглядових органів з питань захисту персональних даних передбачає підвищення рівня обізнаності контролерів і операторів даних.

Додатково до вимог GDPR, такі ж вимоги висуває Конвенція 108 з Додатковим протоколом до неї, яка має назву Конвенція 108+ або модернізована Конвенція 108.

Модернізована Конвенція 108 передбачає, що наглядові органи з питань захисту персональних даних забезпечуватимуть:

- інформування громадськості про їхні функції і повноваження, а також про їхню діяльність;

- інформування громадськості про права суб'єктів даних та реалізацію цих прав;
- інформування контролерів і операторів даних про їхні обов'язки відповідно до цієї Конвенції.

У пункті 132 преамбули GDPR зазначено, що діяльність наглядових органів з інформування громадськості, має включати конкретні заходи, спрямовані на контролерів і операторів даних, зокрема, представників мікро-, малого та середнього бізнесу, а також суб'єктів даних.

Слід зазначити, що «м'яке право» ЄС передбачає багато додаткових рекомендацій, роз'яснень та повідомлень наглядових органів, які в українських традиціях реалізації законодавства, більшість юридичних осіб до уваги не брали б, якби не було прямої норми в законі. Це питання потребує окремого дослідження з метою вирішення проблематики імплементації європейських актів з урахуванням підходу широкого трактування норм права.

GDPR не містить конкретного переліку видів діяльності і заходів, здійснення яких передбачає обов'язок з інформування громадськості. Згідно із загальною практикою комунікації, приклади різних заходів можуть включати (не обмежуючись ними) «оприлюднення прес-релізів, проведення брифінгів та надання коментарів; звіти, дослідження і публікації; співпраця із медіа; проведення громадських зібрань і заходів; проведення нарад і круглих столів; створення і розповсюдження освітніх матеріалів; проведення консультацій, тренінгів, семінарів з окремих питань».

Наглядові органи з питань захисту персональних даних регулярно надають фахові консультації – самостійно, спільно з іншими наглядовими органами з захисту персональних даних або під егідою Європейської ради із захисту даних. Ці фахові консультації з узгодженого застосування GDPR можуть надаватися у формі настанов, рекомендацій та обміну досвідом.

За інформацією, наданою Європейською Комісією [1], починаючи з 2017 року, Європейський Союз загалом виділив 5 мільйонів євро на реалізацію 19 проєктів з надання підтримки у впровадженні GDPR.

В рамках трьох етапів фінансування було отримано фінансову підтримку у розмірі 5 мільйонів євро. Два останні етапи присвячено підтримці зусиль національних наглядових органів з питань захисту персональних даних з метою налагодження зв'язку з громадянами та малим і середнім бізнесом.

Наприклад, Агентство із захисту персональних даних Хорватії щотижня проводить регулярні тренінги, присвячені низці завдань і функцій інспекторів із захисту персональних даних, що впливають із GDPR. Ці тренінги проводяться окремо для державного та приватного секторів, що дозволяє зосередитися на проблемах конкретного сектора, а також додатково на темі окремих видів діяльності, як-от сектор безпеки. Документи та брошури за підсумками цих тренінгів розміщуються на вебсайті Агентства із захисту персональних даних Хорватії.

У рамках проєкту ЄС з проведення інформаційних кампаній для малого та середнього бізнесу Агентство із захисту персональних даних Хорватії та Комісія з питань захисту даних Ірландії у своїй повсякденній роботі зауважили, що у застосуванні GDPR малим та середнім бізнесом досі має місце велика кількість випадків його неоднозначного тлумачення. Ці висновки підтверджуються великою кількістю письмових запитів і навіть більшою кількістю телефонних звернень, що отримують ці два органи щодня. Завдяки цьому проєкту Агентство із захисту персональних даних Хорватії та Комісія з питань захисту даних Ірландії мають додаткову можливість за допомогою практичних семінарів, презентацій та освітніх матеріалів сприяти повномасштабному впровадженню такими суб'єктами GDPR і розумінню ними важливості захисту персональних даних.

Державна інспекція із захисту персональних даних Литви інформує громадськість за допомогою інформаційних інструментів і методичних документів, участі у зустрічах з представниками державного і приватного секторів та презентацій у рамках інших заходів.

Орган із захисту персональних даних Австрії розміщує велику кількість інформації на власному вебсайті і публікує важливі рішення органу в інформаційному бюлетені.

Інспекція із захисту персональних даних Естонії організувала телефонну гарячу лінію для контролерів і операторів даних, суб'єктів даних, інших органів державної влади тощо.

Інспектор із захисту персональних даних Кіпру проводить інформаційну кампанію із захисту даних для контролерів і операторів даних з метою підвищення кваліфікації державних службовців, відповідальних за забезпечення захисту персональних даних, а також інформаційні кампанії для широкого загалу і для студентів.

Орган із захисту персональних даних Греції робить публічні виступи, організує інформаційні дні та наукові конференції.

Орган із захисту персональних даних Польщі публікує щомісячний інформаційний бюлетень для інспекторів із захисту даних.

CNIL (Франція) очолює інформаційні кампанії із захисту персональних даних, спрямовані на широку громадськість, у засобах масової інформації, на власному вебсайті, у соціальних мережах та у рамках цільових семінарів. CNIL також бере участь у конференціях, семінарах і практикумах, щоб донести важливу інформацію і знання.

Інформаційний Комісар Великобританії (ICO) реалізував кампанію з інформування про захист персональних даних серед британських споживачів. Кампанія проводилася згідно з рекомендаціями Офісу щодо аналізу даних опитувань у політичних цілях. У рамках кампанії споживачам було запропоновано багато ресурсів, зокрема доступні для скачування пам'ятки про захист персональних даних і рекламу, а також інформацію про права людини відповідно до GDPR.

В свою чергу, Україна теж робить важливі кроки з метою підвищення обізнаності громадськості, представників органів державної влади та бізнесу у сфері захисту персональних даних.

Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини докладає систематичних зусиль щодо підвищення поінформованості суспільства, співробітників органів державної влади та контролерів і операторів даних з вимогами законодавства про захист персональних даних.

Кампанії з підвищення обізнаності про захист персональних даних передбачають проведення широкого кола навчальних заходів, таких як семінари, тренінги, лекції, круглі столи, а також розповсюдження роз'яснень, рекомендацій та інших матеріалів. Вони є дієвим інструментом, що сприяє підвищенню рівня обізнаності у сфері захисту персональних даних.

Так, у співпраці з міжнародними організаціями, проектами міжнародно-технічної допомоги та провідними експертами в галузі захисту персональних даних були опубліковані дослідження «Захист персональних даних в діяльності суб'єктів владних повноважень» [2], «Аналіз європейських моделей незалежних наглядових органів в сфері захисту персональних даних та доступу до публічної інформації» [3], «Аналіз судової практики щодо застосування законодавства України про захист персональних даних» [4], «Відповідальність і санкції за порушення Загального регламенту про захист даних (GDPR)» [5], Пам'ятку щодо особливостей обробки та захисту персональних даних осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом» [6] та інші.

Також Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Офіс Ради Європи в Україні започаткували ініціативу (онлайн-курс) підвищення обізнаності українців зі сферою захисту персональних даних. Цей курс складається з двох частин: перша частина (загальна) — для широкої аудиторії, друга частина (професійна) — для фахівців у сфері захисту персональних даних та громадян, що прагнуть глибше розібратися в цій тематиці. Курс складається з 4-х модулів, додаткових матеріалів та тестів. [7] [8]

Міністерство цифрової трансформації України випустило освітній серіал під назвою «Персональні дані». Ці відеоматеріали мають навчати людей бути обачливими, розміщуючи

особисту інформацію у мережі Інтернет, розуміти свої права щодо захисту персональних даних та як діяти у випадку порушення цих прав. [9]

Міністерство цифрової трансформації України також випустило інструментарій, що має допомогти компаніям забезпечити захист персональних даних. Ініціатива спрямована на зменшення кількості порушень у сфері персональних даних. Інструментарій включає спеціально розроблений тест для оцінювання відповідності компаній вимогам законодавства щодо захисту персональних даних. [10]

Висновок

- Наглядові органи з питань захисту персональних даних держав-членів ЄС організують кампанії з інформування про захист персональних даних у різні способи:
- проведення семінарів/вебінарів;
- консультування контролерів і операторів даних щодо положень Регламенту 2016/679;
- освітні відео;
- кампанії у медіа, на вебсайтах, у соціальних мережах та у форматі цільових семінарів;
- щомісячні інформаційні бюлетені, присвячені захисту персональних даних;
- інформаційні дні і наукові конференції на тему захисту персональних даних;
- гарячі телефонні лінії для контролерів і операторів даних, суб'єктів даних та інших органів державної влади;
- пам'ятки про захист персональних даних і рекламу.

Систематичне проведення семінарів, тренінгів, лекцій, практикумів для державних службовців, присвячених теоретичним та практичним аспектам захисту персональних даних, сприятиме підвищенню кваліфікації державних службовців, відповідальних за забезпечення захисту персональних даних, а також представників контролерів і операторів даних у їх практичній діяльності з обробки та захисту персональних даних.

Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Міністерство цифрової трансформації України, Офіс Ради Європи в Україні, EU4DigitalUA (FIIAPP), GIZ вже започаткували низку успішних ініціатив щодо підвищення обізнаності громадськості, представник органів державної влади та бізнесу щодо захисту персональних даних. З урахуванням важливості сфери захисту персональних даних для інтеграції України в Єдиний Цифровий Ринок ЄС та вступу нашої держави в ЄС кампанія з підвищення обізнаності в сфері захисту персональних даних в майбутньому буде тільки розширюватись.

Підкреслено, що прийняття у першому читанні проекту закону №8153 сприяло розвитку підготовки спеціалістів у сфері захисту персональних даних для суб'єктів владних повноважень, що зумовить більш якісне впровадженню системи захисту персональних даних в Україні за європейськими стандартами дотримання прав людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. European Commission: EU funding supporting the implementation of the General Data Protection Regulation (GDPR). URL: https://commission.europa.eu/law/law-topic/data-protection/eu-funding-supporting-implementation-general-data-protection-regulation-gdpr_en
2. Захист персональних даних в діяльності суб'єктів владних повноважень. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/27012023/37676120-9a08-47d9-a376-b498dd07ede5.pdf>
3. Шевчук О., Олексюк Л., Шинкунене Д. Аналіз європейських моделей незалежних наглядових органів в сфері захисту персональних даних та доступу до публічної інформації. URL: <https://rm.coe.int/analysis-report-2021-ukr-2web/1680a6e81e>
4. Шевчук Олександр, Володимир Венгер, Андрій Кошман. Дослідження «Аналіз судової практики щодо застосування законодавства України про захист персональних даних». URL: <https://rm.coe.int/report-dp-2021-2web-/1680aa5225>
5. Шевчук О. Дослідження «Відповідальність і санкції за порушення Загального регламенту про захист даних (GDPR)». URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded->

- files/gdprvidpovidalnist-i-sanktsii-3.pdf
6. Пам'ятка щодо особливостей обробки та захисту персональних даних осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом». URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/pamyatkapdweb.pdf>
 7. Загальний курс «Захист персональних даних». URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/?edit=true#!371>
 8. Спеціалізований курс «Захист персональних даних» для державних службовців та осіб, які працюють з персональними даних. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/372>
 9. Digital Transformation Ministry and UNDP launch series of videos on personal data security. URL: [://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/presscenter/pressreleases/2020/digital-transformation-ministry--with-undp-support--launches-ser.html](https://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/presscenter/pressreleases/2020/digital-transformation-ministry--with-undp-support--launches-ser.html)
 10. UNDP and Ministry of Digital Transformation launch personal data protection toolkit for business. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/presscenter/pressreleases/2021/undp-and-ministry-of-digital-transformation-launch-personal-data.html>
 11. Проект Закону України «Про захист персональних даних» № 8153 від 25.10.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/40707>
 12. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng>